

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1951. G.

28. OKTOBRĪ

Nr. 43 (354)

Lai dzīvo lielā Padomju
Socialistisko Republiku Sa-
vienība — mūsu zemes tautu
draudzības un slavas balsts,
nesagraujamais miera balsts
visā pasaulē!

(No VK(b)P CK Aicinājumiem)

VK(b)P CK AICINĀJUMI

Lielās Oktobra Socialistiskās revolūcijas 34. gadadienā

1. Lai dzīvo Lielās Oktobra Socialistiskās revolūcijas 34. gadadienā!

2. Brālīgs sveiciens visām tautām, kas cīnās pret agresoriem un jauna kara kurlinātājiem, par mieru, par demokrātiju, par socializmu!

3. Brālīgs sveiciens tautas demokrātijas valstu darbaļaudim, kas sekmīgi ceļ socializmu!

4. Brālīgs sveiciens lielajai ķīniešu tautai, kas sekmīgi nostiprina tautas demokrātisko iekārtu!

Lai dzīvo Ķīnas Tautas Republikas un Padomju Savienības nesatricināmā draudzība — miera un drošības stingrā garantija Tālajos Austrumos!

5. Brālīgs sveiciens vīrišķīgajai korejiešu tautai, kas varonīgi cīnās pret iebrucējiem svešzemniekiem par savas dzimenes brīvību un neatkarību!

6. Sveiciens Vācijas demokrātiskajiem spēkiem, kas cīnās pret noziedzīgajiem plāniem pārvērst Rietumvāciju par imperialistiskās agresijas bāzi Eiropā!

Par vienotu, neatkarīgu, demokrātisku, miermīlīgu Vācijas valsti!

7. Sveiciens slavenajiem Dienvidslāvijas patriotiem, kas ved atbrīvošanās cīņu pret Tito kļēdīgo fašistisko režīmu, par savas dzimenes neatkarību no imperialistiem!

8. Brālīgs sveiciens koloniju un atkarīgo zemju tautām, kas cīnās pret imperialistiskajiem verdzinātājiem, par savu brīvību un nacionālo neatkarību!

9. Lai dzīvo Anglijas, Amerikas Savienoto Valstu un Padomju Savienības tautu draudzība — viņu cīņā par mieru visā pasaulē!

10. Visu zemju darbaļaudis! Miers tiks saglabāts un nostiprināts, ja miera saglabāšanu tautas pārņems savās rokās un aizstāvēs to līdz galam! Paplašiniet un nostipriniet miera piekritēju starptautisko fronti!

11. Miera piekritēji visā pasaulē! Cīnieties par Miera Pakta noslēgšanu starp piecām lielvalstīm! Atmaskojiet un izjauciet amerikāņu un angļu imperialistu agresīvos plānus! Neļaujiet kara kurlinātājiem ievēlēt melu tiklā tautas masas, tās piekrāpt un ieraut jaunā pasaules karā!

12. Pasaules mieru mīlošās tautas! Nepieļaujiet vācu un japāņu imperialisma atdzimšanu! Cīnieties par kara novēršanu un stingru miera nodrošināšanu!

13. Lai dzīvo Padomju Savienības ārpolitika — miera un drošības, tautu līdztiesīguma un draudzības politika!

14. Slava Padomju Armijai un Jūras Kara Flotei, kas sarga mieru un mūsu Dzimtenes drošību!

15. Padomju karavīri! Nenogurstoši kāpiniet savas militārās un politiskās atdzimšanu, papildiniet kaujas meistarību! Stipriniet Padomju Savienības Bruņoto Spēku varenību!

16. Lai dzīvo padomju robežsargi — mūsu socialistiskās Dzimtenes svēto robežu modrie sargātāji!

17. Padomju Savienības strādnieki, zemnieki un inteliģence! Plašāk izvērsiet socialistisko sacensību par 1951. gada tautas saimniecības plāna pirmstermiņa izpildi! Cīnieties par ekonomikas un kultūras jaunu varenu augšupeju, par Padomju valsts varenības tālāku pieaugumu!

18. Padomju Savienības darbaļaudis! Sekmīgi realizējami dzīvē dīzās celtnes pie Volgas un Dņepras, pie Donas un Amudarjas, dosim jaunu ieguldījumu komunisma celtniecībā!

19. Padomju Savienības darbaļaudis! Drošāk ieviesiet rūpniecībā, transportā un lauksaimniecībā zinātnes un pirmrindnieku pieredzes sasniegumus! Pilnīgi apgūstiet tehniku! Nenogurstoši kāpiniet darba ražīgumu!

20. Strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Visnotaļ uzlabojiet produkcijas kvalitāti un pazeminiet tās pašizmaksu, taupiet izejvielas, kurināmo un elektroenerģiju!

21. Ogļrūpniecības strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Kāpiniet ogļrūpniecības mašīnu un mehānismu darba ražīgumu! Ātrāk un labāk celiet jaunas šachtas! Dosim vairāk ogļu valsts tautas saimniecībai!

22. Naftas rūpniecības strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Ātrāk apgūstiet jaunās naftas atradnes! Cīnieties par naftas un gāzes ieguves plāna pārsniegšanu! Straujākus tempus jaunu naftas pārstrādāšanas rūpniecībā! Vairāk augstas kvalitātes naftas produktu socialistiskajai saimniecībai!

23. Melnās un krāsainās metalurģijas strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Pārsniedziet plānu metālu ražošanā! Ieviesiet ātrkāusēšanu! Pilnīgi izmantojiet agregātu un mehānismu jaudu! Dosim valstij vairāk čuguna, tērauda, veltējumu un krāsaino metālu!

24. Elektrostaciju strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Ātrāk laidiet darbā jaunas enerģētikas jaudas! Bez traucējumiem apgādāiet tautas saimniecību ar elektroenerģiju!

25. Mašīnbūves uzņēmumu strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Ātrāk apgūstiet jaunu veidu mašīnu un iekārtas ražošanu! Ieviesiet metāla ātrapstrādes metodes! Pazeminiet produkcijas pašizmaksu, taupiet melnos un krāsainos metālus! Ražojiet augstas kvalitātes mašīnas, iekārtu un aparātus!

26. Automobiļu un traktoru rūpniecības strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Celiet darba kultūru, uzlabojiet ražojamo mašīnu kvalitāti!

27. Ķīmiskās rūpniecības strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Plašāk ieviesiet darbā jaunu tehniku un moderno tehnoloģiju! Visnotaļ palieliniet ražošanu, paplašiniet ķīmisko produktu sortimentu un uzlabojiet to kvalitāti!

28. Kuģu būvniecības strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Ātrāk būvēiet jaunus kuģus! Radīsim varenu Padomju lielvalsts floti!

29. Strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi — celtnieki! Neatļaidīgi ieviesiet ātrceltniecības industriālās metodes! Pazeminiet celtniecības izmaksu un uzlabojiet tās kvalitāti! Pirms termiņa nododiet ekspluatācijā jaunus uzņēmumus, dzīvokļus, kultūras un sadzīves iestādes!

30. Būvmateriālu rūpniecības strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Pārsniedziet plānu būvmateriālu ražošanu, pazeminiet būvmateriālu pašizmaksu un uzlabojiet to kvalitāti! Vairāk cementa, ķieģeļu, stikla, jumtu un sienu seguma un citu materiālu mūsu Dzimtenes jaunceltnēm!

31. Mežu un papīra rūpniecības un koka pārstrādāšanas strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Uzlabojiet mehānismu izmantošanu! Plašāk ieviesiet kokmateriālu sagādē plūsmas metodi un komplekso mehānizāciju! Dosim valstij vairāk kokmateriālu, mēbeļu un papīra!

32. Viegglās rūpniecības strādnieki un strādnieces, inženieri un tehniķi! Paplašiniet masu patēriņa preču sortimentu! Cīnieties par izejvielu taupīšanu un augstu produkcijas kvalitāti! Vairāk audumu, apavu, apģērba, trikotažas un citu preču iedzīvotājiem!

33. Pārtikas, gaļas un piena rūpniecības darbinieki! Palieliniet augstas kvalitātes pārtikas produktu ražošanu! Vairāk cukura, taukvielu, gaļas, piena un citu produktu iedzīvotājiem!

34. Zivju rūpniecības darbinieki! Palieliniet zivju nozveju, paaugstiniet ražojamās produkcijas kvalitāti un paplašiniet tās sortimentu! Labāk izmantojiet zvejas floti un rīkus!

35. Vietējās rūpniecības un ražošanas kooperācijas darbinieki! Ražojiet vairāk izstrādājumu no vietējām izejvielām! Pazeminiet plaša patēriņa preču pašizmaksu un uzlabojiet to kvalitāti! Labāk apkalpojiet darbaļaužu sadzīves vajadzības!

36. Padomju ģeologi — zemes dziļu pētnieki! Ātrāk atklājiet mūsu Dzimtenes neizmēlamās bagātības!

37. Dzelzceļa transporta darbinieki! Cīnieties par pārvadājumu apjoma palielināšanu un pašizmaksas pazemināšanu! Kāpiniet lokomotīvu diennakts vidējo noskrējienu, paātriniet vagonu apgrozību! Uzlabojiet pasažieru apkalpošanu! Nodrošināsim transporta sekmīgu darbu ziemā!

38. Jūras un upju flotes darbinieki! Palieliniet pārvadājumu apjomu, paātriniet kuģu apgrozību! Priekšzīmīgi gatavojieties 1952. gada navigācijai!

39. Sakaru darbinieki! Papildiniet sakaru tehniku, uzlabojiet pasta, telegrafa, telefona un radio darbu! Kāpiniet iedzīvotāju apkalpošanas kultūru!

40. Lauksaimniecības darbarūki! Cīnieties, lai ievērojami kāpinātu visu lauksaimniecības kultūru ražību, lai visnotaļ palielinātu sabiedriskos ganāmpulku un kāpinātu to produktivitāti! Radīsim pārtikas pārpilnību iedzīvotājiem un izejvielu pārpilnību rūpniecībai!

41. Kolchoznieki un kolchoznieces! Cīnieties par kolchozu sabiedriskās saimniecības tālāku nostiprināšanu un vispusīgu attīstību! Svēti pildiet Lauksaimniecības arteļa statusus — kolchozu dzīves pamatlikumus!

42. Traktoristi, kombainieri, MTS un padomju saimniecību mehaniķi! Pilnīgi izmantojiet tehniku! Laikā un teicami veiciet traktoru, kombainu un citu lauksaimniecības mašīnu remontu!

43. Kolchoznieki un kolchoznieces, padomju saimniecību strādnieki un strādnieces, zootehniķi un veterinārie darbinieki! Cīnieties par kolchozu sabiedriskās un padomju saimniecību produktīvās lopkopības tālāku augšupeju. Nodrošināsim lopu priekšzīmīgu mitināšanu ziemā!

44. Lauksaimniecības, mežu un ūdenssaimniecības darbinieki! Visnotaļ paplašiniet lauku aizsardzības meža stādījumus un uzlabojiet to kopšanu! Ieviesiet jaunu apūdeņošanas sistēmu! Ātrāk apgūstiet pareizas augu sekas! Radiet stingru pamatu augstu un stabilu ražu iegūšanai!

45. Kokvilnas audzētāju kolchozu, padomju saimniecību un MTS kolchoznieki un kolchoznieces, strādnieki un strādnieces! Cīnieties par ātrāku kokvilnas ražas novākšanu un kokvilnas sagādes plāna izpildi! Dosim vairāk kokvilnas mūsu socialistiskajai Dzimtenei!

46. Padomju tirdzniecības, kooperācijas un sabiedrisko ēdņu darbinieki! Visnotaļ attīstiet padomju tirdzniecību pilsētās un laukos! Kāpiniet padomju patērētāju apkalpošanas kultūru!

47. Valsts iestāžu kalpotāji! Uzlabojiet darbu padomju aparatā, stipriniet valstisko disciplīnu, vērīgi sekojiet darbaļaužu pieprasījumiem!

48. Zinātnisko iestāžu un augstskolu darbinieki! Cīnieties par padomju zinātnes tālāku uzplaukumu! Drošāk attīstiet radošo kritiku un paškritiku zinātniskajā darbā! Dariet zinātni un tehniku bagātāku ar jauniem pētījumiem, atklājumiem un izgudrojumiem! Uzlabojiet speciālistu sagatavošanu tautas saimniecībai!

49. Literatūras, mākslas un kinematografijas darbinieki! Nenogurstoši kāpiniet savu meistarību! Radiet jaunus augsti idejiskus mākslas darbus, kas būtu lielās padomju tautas cienīgi!

50. Skolotāji un skolotājas, tautas izglītības darbinieki! Kāpiniet mācīšanas un audzināšanas darba kvalitāti skolās, apbruņojiet audzēkņus ar zinātnes pamatu zināšanām! Audziniet mūsu jaunatni padomju patriotisma garā, sagatavojiet aktīvus komunisma cēlājus!

51. Medicīnas darbinieki! Uzlabojiet iedzīvotāju medicīnisko apkalpošanu! Kāpiniet savas zināšanas, pamatojoties uz progresīvo zinātni! Ieviesiet praksē padomju medicīnas zinātnes sasniegumus!

52. Padomju arodbiedrības! Plašāk attīstiet socialistisko sacensību par valsts plāna pirmstermiņa izpildi katrā uzņēmumā! Popularizējiet ražošanas novatoru pieredzi! Nenogurstoši rūpējieties par strādnieku un kalpotāju materiālo un kultūras līmeņa tālāku celšanu!

Lai dzīvo padomju arodbiedrības — komunisma skola!

53. Padomju sievietes, cīnieties par mūsu socialistiskās Dzimtenes ekonomikas un kultūras jaunu uzplaukumu! Lai dzīvo padomju sievietes — aktīvas komunisma cēlājas!

54. Lai dzīvo Ļeņina-Staļina komjaunatne — komunisma jauno cēlāju priekšpulks, komunistiskās partijas uzticamais palīgs un rezerve!

55. Padomju jaunieši un jaunietes! Apgūstiet zinātni, tehniku un kultūru! Esiet izturīgi un drosmīgi, gatavi pārvarēt jebkuras grūtības! Ar savu darbu vairojiet padomju tautas panākumus komunisma celtniecībā!

56. Pionieri un skolēni! Neatļaidīgi un enerģiski apgūstiet zināšanas! Gatavojieties kļūt aktīvi cīnītāji par Ļeņina-Staļina dižo lietu!

57. Komunisti un komjaunieši! Esiet pirmie cīnītāju rindās par Padomju valsts varenības tālāku pieaugumu, par komunisma uzcelšanu mūsu zemē!

58. Lai dzīvo lielā Padomju Socialistisko Republiku Savienība — mūsu zemes tautu draudzības un slavas balsts, nesagraujamais miera balsts visā pasaulē!

59. Lai dzīvo dižā komunistu partija, Ļeņina-Staļina partija, cīnās rūdītais padomju tautas avangards, mūsu uzvaru iedvesmotāja un organizētāja!

60. Zem Ļeņina karoga, Staļina vadībā — uz priekšu, uz komunisma uzvaru!

1201 — RĪGAS 750. GADADIENU SAGAIÐOT — 1951

MESTI IR KAULINI: BRĀŽAT UZ PRIEKŠU, VIESULI!...

Revolucionārā Rīga

Ā. Melnāra, A. Megņa un J. Vilumaina gleznas «Strādnieku demonstrācijas apšaušana 1905. gada 13. janvārī Rīgā» reprodukcija.

Rīga latviešu literatūras atspoguļojumā

3. 1905. g. revolūcijas periods ir Rīgas vēsturē viens no visievērojamākajiem. Šim slavenajam laikam plašu vērtību veidāju arī rakstnieki. Vislielākais 1905. gada dzejnieks ir Rainis. Revolūcijas spēcīgāko uzplūdu laikā būdams Rīgā, viņš runāja masu sapulcēs, piedalījās partijas darbā un vispār bija cīņu avangardā, it īpaši ar savu liesmaino dzejnieka vārdu. Daudzajos revolūcijai veltītajos darbos Rainis cēlis neizdošu pieminekli arī revolūcijas Rīgai. Galvenokārt te minamas grāmatas «Vētras sēja» (1905. g.) un «Padomju Latvija» (1940. g.) publicētā «Muza cīņās» (piem. nodalas no «1905. gada tēpa» — «13. janvāra dienas», «Draguņi», satīra «Grizīnā»). Revolucionārais romantikis Rainis, kas parasti nesaista savus liriskos tēlus ar konkrētu vietu, vairākos no šiem darbiem un arī citur Rīgu saucis vārdā. Piemēram, 1905. g. publicētajā «Uguni un nakti» cariskās cenzūras aizliegta Spīdolas vārdos: Nevienam es Rīgu nedodu, Tik tiem, kas cēla tās stiprumu. Kas viņu lielu un staltu dara: Tā darba laužu sūr-sūra vara,

Kas cirta, raka, sīta un kala. Kas sviedrus lēja un lies vēl bez gala. — Tie laudis, tiem Rīgai būs piederēt, Priekš strādniekiem es gribu to paturēt. Tāpat arī — Rīgas isto cēlāju strādnieku balsis: Rīga ir mūsu, mēs to cēlām... Sīkākās ainās no 1905. g. revolūcijas laika notikumiem Rīgā attēlojis arī R. Blaumanis savos satiriskajos darbos «Pēdējais kultūrenēģiskais diždarbs» (1906. g.), «Vecais cenzors» (1907. g.) un vēlākajos gados A. Austrins (romānā «Garā jūdze» un dzejījumā «Piektais gads»). Proletariāta sabiedrotais 1905. g. revolūcijā bija zemniecība, kādēļ revolucionārā cīņā Rīgā cieši saistās ar laukiem. Par revolūcijas norisi Latvijas laukos klasiskos darbus devis Andrejs Upītis — romāns «Ziemeļa vējš» 1921. g., vēlāk šī romāna dramatizējums «1905. gads», kuros sastopam visā latviešu literatūrā vispilnīgāk izveidotu realitisku 1905. g. varoņa bolševika tēlu — zemnieku un Rīgas strādnieku Mārtiņu Robežnieku. Ievērojamus darbus par 1905. g. revolūciju laukos sa-

rakstījuši arī L. Paegle («Asinis uz akmeņiem» 1910. g.) un E. Birznieks-Upītis («Zem ābeles» 1906. g., «Tēvs, brālis un māsiņa» 1926. g.). Rīgu, kāda tā bija vēsturiskajā 1905. g. dienās, ieraugām arī mūsu padomju literatūrā. Jau 1941. g. Fr. Rokpelnis un J. Vanags pirmo latviešu padomju lugu «Cēla cirtēji» sāka ar prologu — 1905. g. 13. janvāra demonstrāciju pie tiltiem Rīgā. Šai pašai temai pievērsies arī dzejnieks A. Čaks, kurā grāmatā «Zem cēlās zvaigznes» par 1905. g. notikumiem Rīgā runā plaša nodala — «Bērības atmiņas» ar dzejojumiem: «1905. gads», «Cīņa», «Melnā sotņa», «Mitiņš Grizīnkalnā», «13. janvāris» u. c. 1905. gadu laukos romānā «Darba cīņās» parāda Anna Sakse. Vislielākais socialistiskā realisma darbs, kur plaši notēlota arī revolucionārā Rīga 1905. gadā, ir Fr. Rokpelnis kopā ar V. Krepsu sarakstītais scenarijs filmai «Rainis» (1948. g.). Šis darbs pauž mūsu republikas galvaspilsētas revolucionārās tradīcijas tālu pāri Padomju Savienības plašajām robežām.

A. Vilsons

Galvenais redaktors nolēcas pār slejām. — Sasodīts uzdevums — aplaut avīzi tāda dienā... Palūko, pirmajā lappusē mēs dodam Latvijas Centrālās Komitejas uzsaukumu: «Biedri strādnieki, pie ieročiem!» Rainis uzmanīgi pārlūko aplautās slejas. — Tā... Bet šeit? Sekretare apvelk ar zīmuli neatņemto vietu. — Šeit būs partijas Tamerforsas konferences rezolūcija... Būks izņem no papīru apakšas vēstuli. — Jā... Lūk, biedra Sergeja vēstule no Tamerforsas... Staro citu, viņš raksta, ka Lenins tur pirmo reizi saticies ar Aizkaukāzijas bolševiku vadītāju Staļinu... Atskan tālruna zvans. Pavecs, izkaltie vīrs — metieris — papem tālruna klausuli. — Buk, jautā pēc galvenā redaktora. Būks metas pie tālruna. Rainis satver viņu aiz rokas. — Pagaidi, dod šurp vēstuli... Viņš atņem Bukam vēstuli un pārlūko to. —... Jau trimdas gados es daudz dzirdēju par Staļinu. Būks beidzot paņem klausuli. — Jā... Būks pie aparāta... Visi uzmanīgi klausās viņa vārdos. — Labi, Pēter, protams, iespiedsim... Viņš pagriežas pret redakcijas locekļiem un skali saka: — Federatīvā komiteja prasa ievie- tot pirmajā lappusē ziņojumu par vispārējo streiku Liepājā... — Vajag likt virsrakstu — «Sveiciens Liepājas kaujiniekiem!»... Lūk, piemēram, šeit... Sekretare tūlīn viņam ieblīst: — Nē, te būs informācija no Maskavas par brunotās sacelšanās gaitu... Atkal zvina tālrunis. Šoreiz pie aparāta aizstiežas Rainis. Pa ceļam viņš jautā sekretarei: — Bet kas būs otrajā lappusē?... Viņš paņem klausuli un skali saka: — «Cīņas» redakcija... Jā, Dorin, tas esmu es. Pēc nedaudziem mirkliem dzejnieks, vīcinādams klausuli, pazino visiem jaun- o, priecīgo vēsti: — Ventspilī pilnīga uzvara!... Mūsu kaujinieki ieņēmuši pilsētu!

Būks nogrem brilles, un kļūst redzams viņa sašūdamas pilnās, jaunās acis. — Lūk, materials pirmajai lappusei! * Aleksandrov, nokāpi lejā saliktuvē, skali jautā: — Biedri, vai numuru vēl neiespēst? Būks pieceļas no krēsla ar slejām rokā. — Vēl ne... pēdējais aplauzums. Griestamies pie visiem, kas atrodas saliktuvē, Aleksandrovš iesauca: — Rīga, sācies vispārējais streiks! Strādnieki ar ieročiem rokās izgājuši ielās! Par atbildi no visām pusēm atskan saucieni: — Ura! Ur-rā!... Ur-r-r-rā!... Galvenais redaktors sajūsmīnātā sēka: — Tūlīn mēs to saliksīm! Vecais metieris nonācis gandrīz izmisumā. — Mēs nekad neizlaidīsim šo numuru... Aleksandrovš viņam asi ieblīst: — Gluži otrādi — mums tas jāizlaiž tūlīn! Sekretare norūpējusies jautā: — Bet kur Raina dzejoļis?... — Viņa pieiet pie kāpnēm un sauc: — Raini! Raini! Tu aizkavē numuru! Rainis jau parādās durvīs. — Eju... Kaut kur tuvumā atskan šāviens... Tam seko spalga, bieža apšaudšanās. Visi sadrūzmējas pie loga. Rainis strauji noskrien lejup pa kāpnēm. — Kas noticis?... Viņš pieskrien pie loga un atgrūž to vaļā. — Draugi... Arī Rīgā pienācis mūsu laiks! Apšaudīšanās dzirdama aizvien ska- lāk un tuvāk. Ābelīte uzlec uz soliņa pie loga. — Kas tur šauj? Aleksandrovš svinīgā balsī atbild: — Mūsu kaujinieki tur izklidina policiju! Pār laukumu virzās milzīga demon- strācija. Vīrs laužu galvām plīvo sar- kanī karogi, šūpojas plakāti un lozun- gi. Priekšgalā iet kaujinieki ar šaute- nēm plecos. (No kino scenarija filmai «Rainis». Autori Fr. Rokpelnis un V. Kreps)

Rīga — proletariāta revolucionārās kustības centrs Latvijā

III. Rīga 1905. gada revolūcijas laikmetā

Strādnieku un zemnieku dzīvais ne- mērs visā Krievijā ar pastāvošo sa- biedrisko iekārtu un patvaldības žņau- ziem 1905. gada pirmajās dienās uz- liesmoja revolūcijas vētrā. Rīgas re- volucionārā strādniecība, kā Latvijas proletariāta galvenais spēks, 1905. gada cīņās ieņēma redzamu vietu. Strādnie- ku slepkavošana 9. janvārī pie Zieme- la pils Petrogrādā izsauca dziļu naidu pret slepkavām, un 12. janvārī Rīgā vi- sos rūpniecības uzņēmumos un iestādes iesākās protesta streiks. 13. janvārī tika izsludināta vispārējā protesta demon- strācija, kas bija nozīmīga pilsētas cent- rā. Pie Daugavas tilta demonstrāciju, kurā piedalījās ap 50 tūkstoš cilvēku, ielēca interoficieru bataljons, kas at- klāja uguni. Tā tika nogalināti 80 un ievainoti ap 200 demonstranti. Kritušo un slīmniecis mirušo biedru apbedīšana izvērtās par tālākām pla- sām demonstrācijām, kurās piedalījās desmitiem tūkstošu cilvēku. Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas CK un KSDSP (bolševiku) Rīgas ko- mitēja sauca strādniekus uzsākt bru- notu cīņu pret patvaldības spēkiem. Streiku vilnis neapsīka. Februārī Rī- gā streikojā 50 fabrikas un rūpnīcas (30 tūkstoš cilvēku). Jauns streiku uz- liesmojums notika jūlijā. Tas sākās janvāra notikumu puspada pieminās dienā. Vairākas dienas streikojā visas fabrikas un fabrikas. Tām pie- mēroja tramvaju strādnieki, mūrnie- ki, krāsotāji. Streikojā arī ostas un ku- ņu strādnieki. Rūpniecība notika mītiņi. Pa Rīgas ielām virzījās grandiozas de- monstrācijas. Streiki bija ilgstoši un pienēma asu raksturu. «Referātā par 1905. gada revolūciju», kurā V. I. Lenins 1917. gada janvārī ielāstīja Svecies strādnieku jaunatnei par 1905. gadu viņš atzīmēja:

T. DRAUDINŠ

«Trīs lielas pilsētas, kurās dzīvo visapzinīgākie strādnieki un kurās to skaits ir vislielākais, Pēterburga, Rīga un Varšava, dod nesalīdzināmi vairāk streikotāju attiecībā pret strādnieku kopskaitu nekā visas citas pilsētas, ne- runājot jau par laukiem.» Rīgas strādnieku revolucionārā cīņa saliedējās ar laukstrādnieku, kalpu un bezzemnieku revolucionāro kustību Lat- vijas laukos un pilsētās. «Revolūcijas laikā — raksta Lenins — latviešu proletariāts un latviešu so- ciāldemokrātija ieņēma vienu no vis- svarīgākajām, pirmajām vietām cīņā pret patvaldību un visiem vecās kā- rības spēkiem... Bet ir arī zināms, ka viņa vadošā avangarda loma uzbruku- mā absolutismam neaprobežojās ar streiku cīņu; viņš gāja brunotas sacel- šanās avangardā, viņš vairāk par vi- siem līdzēja pacelt kustību uz visaug- stāko pakāpi, proti, uz sacelšanās pa- kāpi. Viņš vairāk par visiem ievīlka lielajā revolucionarajā cīņā pret ca- rismu un pret muļžniekiem latviešu lauku proletariātu un latviešu zem- niecību.» Kopā ar patvaldības žandarmiem, spiegiem, policistiem un zaldatiem cīņā pret Latvijas darba laudim 1905. gadā uz visaktīvāko piedalījās vācu muļžnie- ki un Rīgas fabrikanti. Rakstā «Revo- lucionārās Rīgas ultimāts» V. I. Lenins konstatē: «Balijas baroni visai nopietni orga- nīzē pilsonu karu: viņi tieši algo ve- selas nodalas, apbruno tās ar labiem karabiniem un novieto savas plašajās muižās. Un lūk, izrādās, ka Baltijā daļa vācu studentu korporeļu iestā- jušies šajās nodalās! Protams, latviešu un krievu studenti ne tik vien pietel-

kuši šiem studentu formā tērptajiem melnsimtniekiem bolkotu, bet arī iecē- luši īpašu komisiju, lai noskaidrotu stu- dentu piedalīšanos muļžnieku mēlnajās sotnās. Divi šīs komisijas locekļi aiz- sūtīti uz laukiem zinu ievākšanai no zemniekiem. Valdība abus delegatus arestējusi un nosūtījusi uz Rīgas cie- tumu.» Latviešu un krievu studentu revolu- cionārās uzstāšanās rezultātā valdība bija spiesta arestētos studentus atbrī- vot. «Studentu acis... tāpat arī aiz viņ- niem stāvošo masu acis, valdība ir pie- kāpusies ultimātā priekšā.» 1905. gada septembrī notika Rīgas kaujinieku varonīgais uzbrukums Ri- gas centralcietumam, kurā piedalījās 52 biedri. Atbrīvoti tika divi uz nāvi notiesāti politiskie. Lenina rakstā «No aizsargāšanās — uzbrukuma» lasām: «Sveiciens Rīgas revolucionārā pulka varoniem! Lai viņu panākumi noder par uzmodinājumu un paraugu social- demokrātiskajiem strādniekiem visā Krievijā. Lai dzīvo tautas revolucionā- rās armijas celmlauži!» Rīga 1905. gadā bija visas revolu- cionārās kustības vadošais centrs Lat- vijā. Novembrī Rīgā sanāca Vislatvijas skolotāju kongress, kurā piedalījās va- rāk nekā 1000 skolotāju no visām Lat- vijas malām. Kongresa izstrādātā jau- nā mācības programma revolucionārā cēlā tika realizēta visā Latvijā. Nerau- goties uz valdības aizliegumu 19. no- vembrī Rīgā sanāca Latvijas pagastu pārstāvju kongress, kuram bija liela politiska nozīme. Kongress apsprieda politisko stāvokli un lauku vietējās pašvaldības jautājumus, pieņēma revo- lucionārus lēmumus, ka zemniekiem nekavējoties jāstājas pie vietējo paš- valdības organu pārkārtošanas revolu-

cionārā cēlā. Tā radās uz laukiem vēs- turiskās «rīcības komitejas», kuru skaits Latvijā pārsniedza 346. Brunotas cīņas revolucionāro social- demokrātu vadībā Rīgā un visā Lat- vijā savu augstāko pakāpi sasniedza 1905. gada novembra un decembra mē- nešos. Revolucionārā kustība aizrāva sev līdz arī zaldatus un matrožus. Ca- risms pilnā mērā vairs nevarēja pa- lāties arī uz armiju. VK(b)P vēsture konstatē, ka starp citām Krievijas pilsētām pieauga za- ldatu nemieri arī Rīgā (VK(b)P vēs- ture, 85. lpp.). «Brunotai cīņai cēlās arī Krievijas apspiestās tautas... Neatlaidīgas bija cīņas Latvijā.» 1905. g. novembra beigās un decembrī Latvijā sākās brunotas sadursmes un sacelšanās. Tukums, Talsi, Lielvārde, Koknese un citas Latvijas pilsētas un apvidi atradās sacelšanās tautas rokās. Carisma pārstāvji Latvijā bija galīgi sabiedēti un bezspēcīgi cīnīties pret revolūcijas spēkiem. To liecina Vid- zemes gubernatora Zvaginčeva ziņo- jums iekšlietu ministram Durnovo, kurā rakstīts: «Rīgā 250 tūkstoš latviešu un 30 tūkstoš ar viņiem kopā ejošu ebreju. No aprinka gatavojas iet uz Rīgu tūkstošiem lieli lauzu pūļi. Rīgas gar- nizons sastāv no 1400 zaldatiem, 160 kazakiem, 100 draguņiem un 4 liel- gabalēm. Ja nekavējoties neatsūtīs lielākus spēkus, tad var būt Bērtula naktis... Turu par pienākumu pasvīt- rot, ka katastrofa tuva, un to novērst var tikai karaspēka ātrā atsūtīšana» (J. Krastins, «1905. gada revolūcija Latvijā», 191. lpp.). Rīgā un Liepājā 1905. g. beigās bija iespējams varu sagrābt revolucionāro organizāciju rokās, jo arī Latvijas lau- ki dega brunotās sacelšanās ugunīs. Tas nenotika tamdēļ, ka 1905. gada sacelšanās laikā latviešu (un Rīgas) proletariātam trūka īsti bolševistiskās vadības. Rīgas kaujinieku mēģinājumu izraisīt Rīgā brunotu sacelšanos ar uz-

brukumu draguņiem «Provodņika» fabriku Federatīvā komiteja neatbalstī- ja, LSDSP oportunistiskā vadība baidī- jās no brunotas sacelšanās un tās vietā veda sarunas ar gubernatoru un glāba Lielvārde muļžnieku brunotās bandas no iznīcināšanas. Oportunistiskie vadī- tāji neizvirzīja brunotās sacelšanās lo- zungu, neapvienoja atsevišķus apvidus, kuros brunotā tauta bija uzvarējusi, kopēja frontē ar Rīgas proletariātu priekšgalā. Biedrs J. V. Staļins toreiz asi kritizēja LSDSP oportunismu: «Ja latviešu revolucionāri būtu noteikti realizējuši uzbrukuma politiku un nebūtu sākuši svārstīties — viņi, bez šaubām, vispirms būtu sagrābuši lielgabalu baterijas, tā atņemdami katru atbalstu administrācijai, kas sā- kumā ielēja, ka revolucionāri sagrābj pilsētas, bet pēc tam, no jauna pār- lēdama uzbrukumā, ar lielgabalu palī- dzību atkaroja ieņemtos apvidus. Tas pats jāsaka par citām pilsētām. Ne velti Marks teica: sacelšanās laikā uzvar droširdība, bet droširdīgs līdz galam var būt tikai tas, kas piekopj uzbrukšanas politiku.» Pēc Maskavas brunotās sacelšanās sa- grāves carisms uzsāka reakcijas kara gāieni arī pret valsts nomalēm. Ne- žēlīgi sodu ekspedīcijas plosījās Lat- vijā. Viena no galvenajām sodu ekspē- dīcijām (ģenerāla Orlova), kuru atbalstī- ja un kurai visādi palīdzēja vietējie vā- cu muļžnieki, vairāku tūkstošu zaldatu un kavaleristu sastāvā, apbrunota 16 lielgabaliem cēlā atstādama lielu kau- dzes un nodedzinātus miestus, pagastu namus, zemnieku mājas un skolas, no Valkas cauri visai Vidzemei, virzījās pret Rīgu. Bet ģenerālgubernators So- logubis, Rīgas buržuāzijas ietekmēts, kas baidījās par saviem namiem, nede- va atļauju Orlova bandām ienākt Rīgā. Kā visā Krievijā arī Rīgā un Lat- vijas darba laudim uz laiku nācās at- kāpties, lai no jauna bolševiku par- tijas vadībā pārkārtotu un nostipri- nātu revolucionāro cīnītāju rindas turpmākām cīņām.

V. I. Lenins, Raksti, 23. sēj., 294. lpp.

V. I. Lenins, Raksti, 15. sēj., 230.—231. lpp.

V. I. Lenins, Raksti, 9. sēj., 348. lpp.

Turpat, 349. lpp.

Turpat, 230. lpp.

VK(b)P vēsture, 86. lpp.

J. V. Staļins, Raksti, 1. sēj., 181.—182. lpp.

